

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО СВІТУ

УДК 327.83:305

ББК 63.3(4Укр)63-297+66.74(4Укр)

Лариса Магдюк

Особливості впливу міжнародних програм на розвиток гендерного руху в незалежній Україні: історичний аспект

У статті визначено історичну зумовленість трансформації жіночого руху у гендерний рух, дано аналіз впливу міжнародних програм на розвиток жіночого та гендерного рухів в Україні в період з 1991 року, завдяки відкритості українського суспільства до міжнародного досвіду та сучасних практик демократичного суспільного розвитку. Організаційні та методологічні підходи та практики формування гендерного руху є історично особливими, тому що вони є інноваційними для молододі незалежної держави, яка значний історичний період розвивалась в умовах тоталітарної системи. Аналітичне вивчення та узагальнення таких особливостей матиме науково-практичний інтерес для дослідників історії розвитку жіночого та гендерного рухів, а також для дослідників новітньої історії України.

Ключові слова: *гендерний рух, жіночий рух, гендерне законодавство, міжнародні програми, егалітарна культура, гендерний фонд, рівні права, рівні можливості, чоловічі організації, жіночі організації, жінка, чоловік.*

На сучасному історичному етапі одним з найактуальніших питань є питання забезпечення переходу України до стабільного розвитку, що вимагає формування нової стратегії суспільного розвитку, збалансованої в організаційно-політичній, економічній, екологічній, соціальній сферах. В незалежній Україні жіночий та гендерний рух має історичні, соціокультурні особливості, які під впливом міжнародних програм, проектів розвиваються у відповідності до світових демократичних принципів.

Наукове вивчення та обґрунтування історичного значення міжнародних програм, проектів на трансформацію жіночого руху та формування гендерного руху має важливе значення для забезпечення свідомого сприйняття жінками і чоловіками

історичної неповоротності соціо-політичної організації та інституціоналізації жіночого і чоловічого рухів, прогресивного демократичного розвитку суспільства¹.

Період формування гендерної демократії та утворення нової суспільної і політико-державної системи в Україні є відносно коротким за історичним виміром. Проте, кінець ХХ століття – початок ХХІ століття для України стали історично переломними.

Особливість даного історичного періоду полягає у переході України, разом з країнами, що були у складі СРСР, від тоталітаризму до ліберально-демократичних форм організації суспільства². При цьому, як підкреслює сучасна видатна українська дослідниця Мельник Т.М., «процес національного новоутворення українського суспільства відбувається в умовах світових гендерних перетворень»³. Українські сучасні науковці Амджадін Л.М., Костенко О.Ю., Лібанова Е.М., Мельник Т.М., Скорик М. М., Кобелянська Л.С., визначають, що гендерні перетворення на світовому, європейському та національному рівнях значною мірою зумовлені процесами глобалізації, демократизації та гуманізації суспільного та державного життя⁴. Завдяки прогресивному переосмисленню шляхів розв'язання проблеми рівності статей, українські дослідники, науковці, практики з громадського сектору дотримуються концепції, в якій жінки і чоловіки розглядатимуться як рівноправні учасники (Філіпович М.Б.⁵, Ярош О.Б.⁶, Кобилянська Л. С.⁷, Гончарук Н.Т.⁸, Кісь О.Р.⁹, Луценко О.М.¹⁰, Колос Л.Є.¹¹, Маланчук – Рибак О.З.¹², Туркот Т.І.¹³, інші).

Вивчення історичних аспектів формування та розвитку жіночого і гендерного рухів в Україні, як факторів егалітарної культури суспільства, впливатиме на розробку стратегій соціально-економічного розвитку.

Останнім часом гендерні проблеми суспільства стають предметом законотворчої діяльності, досліджень та науково-практичних вивчень, предметом державних національних та місцевих програм розвитку.

В Україні в період після 2000 року активізувався процес лобювання нових законотворчих та нормативних ініціатив стосовно інтегрування концепції гендерної рівності та забезпечення рівних прав і можливостей для жінок і чоловіків в усіх сферах суспільного життя. На це вплинуло прийняття «Цілей розвитку тисячоліття Організації Об'єднаних Націй» в 2000 році, який, серед основних напрямків людського розвитку, визначає забезпечення гендерної рівності. Україна була однією серед

перших держав, які представили відповідну доповідь «Україна: Цілі розвитку тисячоліття (період 2001 - 2015)» з пропозиціями Державного розвитку України до Генеральної Асамблеї ООН. Серед стратегічних напрямів, які включають викоринення бідності, забезпечення якісної освіти, посилення заходів щодо профілактики та запобігання розповсюдженню ВІЛ/СНІД та туберкульозу, забезпечення екологічної безпеки та посилення міжнародної співпраці, є також забезпечення гендерної рівності. Державні національні інституції (Міністерство у справах сім'ї, молоді та спорту України (департамент з питань сімейної та гендерної політики), Міністерство освіти і науки України, Міністерство внутрішніх справ України, українські громадські організації (наприклад, Центр гендерно-правової освіти при ВГО «Українська асоціація маркетингу», ВГО «Жіночий консорціум України», Волинська ГО «Гендерний освітній центр», багато інших), відомі науковці-дослідники (Мельник Т.М., Кобелянська Л.С., Колос Л.Є., Суслова О.І., Магдюк Л.Б., Ярош О.Б., Філіпович М.Б., багато інших), а також, міжнародні організації (Програма розвитку ООН, міжнародні агенції розвитку США, Канади, Швеції, інші) здійснюють аналітичні вивчення та експертні оцінювання ефективності впровадження правових норм щодо гендерної політики в Україні, розвитку жіночих та гендерних програм. Особливе місце належить аналітичним вивченням суспільних рухів.

Історичні засади та зумовленості суспільних рухів, зокрема, жіночого та гендерного рухів, поступово включаються в перелік наукових, дослідницьких, політичних, культурологічних, просвітницьких, практичних інтересів у сучасній Україні¹⁴. Проте, системність та масштабність у таких дослідженнях потребують вдосконалення. Процес наукового вивчення та узагальнення впливу міжнародних програм на розвиток жіночого та гендерного рухів, як історично зумовленого факту розвитку незалежної України, знаходиться на початковому рівні.

Вплив міжнародних програм, проектів на розвиток жіночого та гендерного рухів в Україні в період з 1991 року, завдяки відкритості українського суспільства до міжнародного досвіду та сучасних практик демократичного суспільного розвитку, залучення міжнародних організаційних та методологічних підходів та практик формування суспільних диверсифікованих рухів є історично особливим, тому що це інноваційний процес для молодої незалежної держави, яка значний історичний період розвивалася в умовах тоталітарної системи, для якої було ха-

рактерним панування однієї ідеологічної лінії та невизнання егалітарності соціальної диверсифікації у суспільстві¹⁵.

У даній статті автор ставить за мету надати наукове обґрунтування історичного впливу міжнародних програм, проектів на розвиток жіночого та гендерного рухів в Україні в період незалежності; представити узагальнений огляд напрацювань зарубіжних та національних дослідників, практиків стосовно суспільного сприйняття міжнародного і національного жіночого та гендерного рухів, їх історичної обумовленості та перспектив для подальшого розвитку в умовах світового та європейського співробітництва.

Вплив міжнародних програм та проектів на розвиток жіночого та гендерного рухів в незалежній Україні має історичну зумовленість для молодої незалежної країни. Ці історичні особливості потребують науково – аналітичного вивчення, методичного та практичного узагальнення.

Після отримання незалежності молода українська держава обрала демократичний шлях свого подальшого розвитку. У наслідок цього, на порядок денний було поставлено питання гендерної трансформації українського суспільства за сучасними демократичними стандартами, оскільки важливою і невід'ємною складовою становлення демократії є гендерний процес, який утверджує громадянські, політичні і соціальні права людини без дискримінації за ознакою статі¹⁶.

Історичне значення для розвитку українських жіночого та гендерного рухів має політична, економічна, соціальна позиція незалежної України стосовно її входу в світову та європейську спільноту. Ратифікація Україною міжнародних конвенцій щодо захисту прав людини, подолання всіх форм дискримінації, участь України в міжнародних світових і європейських заходах, міжнародні програми з підтримки демократичного розвитку вплинули на специфіку жіночого та гендерного рухів¹⁷.

Процес формування жіночої суспільної активності, інституціоналізації жіночого руху та трансформування його в рух гендерний підрозділяється на чотири історично визначених, проте неоднозначних та, у більшості випадків, складних періоди. Даний розподіл зумовлюється суспільно-політичними та соціально - економічними особливостями розвитку українського суспільства, як інтегрованого так й незалежного.

Перший період - початковий (1870 – 1900pp.). Організаційно жіночий рух став реальністю. Основні характеристики даного періоду – створення особливої форми фемінізму, а саме, праг-

матичного або практичного фемінізму; створення різноманітних фінансово-незалежних жіночих організацій, які розвивалися в трьох ідейних напрямках: ліберально-демократичному, соціал-демократичному та національно-демократичному, та були орієнтовані на ініціативну поведінку жінок¹⁸.

Другий період - етап революційних перетворень і війн (1900 – 1920 рр.). Це період формального набуття громадянських прав та свобод нарівні з чоловіками, отримання досвіду політичної боротьби. Проте, цей період охарактеризовано розвитком псевдо емансипації, посиленням диверсифікованого ставлення до соціальних ролей жінок і чоловіків в суспільстві¹⁹.

Третій період (1920 – 1990 рр.) жіночого та гендерного рухів має неоднорідні історично-зумовлені особливості розвитку: становлення нової післяреволюційної суспільно-політичної системи, друга світова війна, післявоєнна економічна та суспільно-політична відбудова, період репресії, формування нової соціальної культури тощо сприяли незворотнім змінам у суспільному становищі жінок. З одного боку, існував міф про „слабкість та беззахисність” жінок, заклик повернути жінку до патріархальних гендерних ролей, посилювалися гендерні стереотипи²⁰. З іншого боку, драматичні суспільні обставини сприяли, як поєднанню, так й розділенню чоловічих та жіночих ролей. Жіночий рух не припинявся, а набував нових форм, які відповідали конкретній ситуації. Незважаючи на переслідування, утиски та репресії, жіночий рух виявляв усе більшу суб'єктність у відродженні української державності²¹. Гендерна проблематика даного періоду, зокрема, розвиток жіночого руху в радянській Україні, представляє великий інтерес для науковців-дослідників.

Четвертий період (з 1990р. - сьогоднішній час) – етап відродження та розвитку жіночого руху в Україні. Особливість розвитку жіночого руху даного періоду визначається типом політичної системи, специфікою історичного розвитку, характером здійснення соціально-економічних перетворень, культурним середовищем. Активність неурядових жіночих організацій, динаміка їх розвитку сприяють удосконаленню законодавства, поліпшенню становища жінок, утвердженню гендерної рівноправності в суспільстві. Оформлення неурядових жіночих громадських організацій, як суб'єктів суспільного життя, відбулось після виборів органів влади у 1990 р. Проголошення України незалежною державою сприяло тому, що цей процес набув прискорення²².

Відродження жіночого руху в Україні у 90-х роках ХХ століття відбулося в напрямку комплексного гендерного підходу²³. Українські дослідники Оксамитна С.М., Скорик М.М., Мельник

Т.М., Близнюк В.В., Лавриненко Н.В., Луценко О.М., Агєєва В. П., Смоляр Л.О., Чухим Н.Д., Маланчук-Рибак О.З., Кісь О.Р., Ярош О.Б., Філіпович М.Б., інші науковці та практики визначили особливості розвитку жіночого руху, котрі зумовлюються типом політичної системи, специфікою історичного розвитку, характером здійснення соціально-економічних перетворень, культурним середовищем²⁴. Активність неурядових жіночих організацій, динаміка їх розвитку сприяють удосконаленню законодавства, поліпшенню становища жінок, утвердженню гендерної рівноправності в суспільстві.

Оформлення неурядових жіночих громадських організацій, як суб'єктів суспільного життя, відбулось після виборів органів влади у 1990 р. Проголошення України незалежною державою сприяло тому, що цей процес набув прискорення. Жіночий рух України на початку ХХІ століття стає формою легітимізації політичних вимог, відображенням процесів трансформації соціальної структури суспільства, розвитку економічних перетворень, духовного відродження²⁵.

Вивчення мотивації жінок для консолідації власних ресурсів, для реєстрації, вибору напрямку організаційної діяльності, форм та методів активізації діяльності жіночих організацій має велике значення для визначення впливу історичних подій на особливості розвитку жіночого, а також гендерного рухів.

В історії України починаючи з 1991 року існувало декілька знакових подій міжнародного рівня, які вплинули на відродження жіночого та формування гендерного рухів: а) визнання незалежності України та розміщення дипломатичних представництв демократичними країнами (Канада, США, Німеччина, інші); відкриття благодійницьких/фондових програм для підтримки розвитку громадського сектору (Міжнародний фонд «Відродження», центри «Освіта», програми академічних обмінів, програма «Гармонія», інші); б) участь України в процесах глобалізації, демократизації та гуманізації суспільного та державного життя, що значною мірою зумовило суспільно-політичні, в тому числі й гендерні перетворення на національному рівні²⁶.

Мотивуючим фактором оновленого розвитку жіночого руху та створення підґрунтя для його трансформації в гендерний рух була участь української делегації в Четвертій Всесвітній конференції ООН зі становища жінок (вересень 1995 р., м. Пекін, Китай). За думкою відомої сучасної дослідниці Мельник Т.М., на даній конференції найбільш масштабно концептуально була визначена гендерна позиція при розв'язанні проблеми рівності статей²⁷.

Дослідниця охарактеризувала документи конференції, а саме, «Доповідь Четвертої Всесвітньої конференції ООН зі становища жінок (вересень 1995 р., м. Пекін, Китай)», Декларацію і Платформу Дій, «фундаментальними історичними документами»²⁸.

Історичне значення Пекінської конференції для жіночого та гендерного рухів України можна охарактеризувати як значне по декількох індикаторах:

- Україна вперше у власній історії направила таку чисельну та представницьку делегацію жінок до участі у міжнародному заході.
- Україна приєдналася до виконання документів Пекінської конференції.
- Проголошення комплексного підходу до поліпшення становища жінок і забезпечення рівності жінок і чоловіків розглядалось як питання захисту прав людини й як одна з умов забезпечення соціальної справедливості – для українських активістів дана концепція була інноваційною.
- Визначення інтегрованості питання гендерної рівності: поліпшення становища жінок не розглядається ізольовано як одне з питань, що стосується тільки жінок. Соціальний зміст гендерних перетворень враховує зміни у статусі жінок і чоловіків, за такий підхід сприяти побудові стійкого, справедливого й розвинутого суспільства.

Важливе місце в новітній історії України має міжнародне співробітництво. Аналіз впливу міжнародних програм на розвиток жіночого руху та формування гендерного руху заслуговує на науково - методичне узагальнення, тому що за період незалежно-го року інвестування в розвиток демократії України²⁹.

На початку 90-х років міжнародні держави визнали незалежність України і підтримали економічні, політичні, соціальні перетворення в українському суспільстві. В 2007 році Україна приєдналась до Паризької Декларації, що підтверджено Указом Президента № 1247 від 17 квітня 2007 р. Україна належить до групи країн з рівнем доходу «нижче середнього». Обсяги технічної допомоги Україні коливаються від 936 до 3920 млн. доларів. На програми з гендерної рівності призначається від 5 до 12% від програмного бюджету міжнародних проектів в Україні³⁰.

Ініціативу розвитку гендерного руху в Україні як соціального руху за права і можливості жінок і чоловіків було підтримано спільними зусиллями декількох міжнародних агенцій і програм: Програмою розвитку ООН (ПРООН - UNDP), агенціями з міжнародного розвитку США (USAID), Канади (CIDA), Швеції (Sida), Швейцарії (SDC), іншими програмами).

Міжнародні програми не тільки надавали та продовжують надавати фінансову підтримку жіночим організаціям на розвиток різних заходів, невеликих проектів, але й серйозну дорадчу, консультативну, методологічну підтримку, яка була конче потрібна для формування сучасних підходів до академічної, громадської діяльності на рівні міжнародних стандартів³¹.

Завдяки відкритому доступу до інформації стосовно розвитку політики рівних можливостей, статусу жінок і чоловіків в інших країнах, українські жіночі організації та дослідники отримали можливість усвідомити масштаб важливості проблеми гендерної рівності та дискримінації за статтю, отримати знання і навички застосування гендерно-чутливих комплексних підходів та методів упровадження політики рівних можливостей в Україні.

Практично одразу після участі української делегації в Пекінській конференції в 1994 році, жіночі організації почали пропонувати включати та залучати чоловіків до програм демократичного розвитку суспільства.

Поступово чоловіки отримали мотивацію щодо створення гендерних організацій чоловіків. Крім того, збільшився інтерес неспеціалізованих жіночих та гендерних організацій до упровадження проектних ініціатив щодо забезпечення рівних можливостей для жінок і чоловіків в політиці, державному управлінні, науці, освіті, економічній діяльності, а саме, в бізнесі, культурі.

Таким чином, жіночий рух розпочав трансформування в гендерний рух в Україні. Нижче приведені декілька прикладів визначеного вище трансформування.

Починаючи з 1992 року **Програма розвитку ООН (ПРООН)** розпочала діяльність в Україні. Стратегічними пріоритетами програми є посилення демократичного управління, безпека людського розвитку, посилення захисту навколишнього середовища і стабільного розвитку. Комплексний підхід до просування гендерної рівності є інтегрованою компонентою стратегій ПРООН³².

Програма рівних можливостей ООН упроваджує системні заходи щодо підвищення гендерної свідомості населення, проте основним стратегічним наміром програми є підтримка політики рівних можливостей в Україні.

Програми рівних можливостей ПРООН розпочали з проведення аналітичних досліджень щодо статусу жінок в Україні, тренінгів, семінарів, заходів, навчальних поїздок українських жінок - лідерок до зарубіжних партнерських організацій.

Важливим результатом проектів за підтримки Програми рівних можливостей ПРООН було створення освітніх, просвітницьких, інформаційно – консультаційних, лобістських громадських організацій та мереж: «Жінки в науці», «Гендерні освітні центри», «Ліга жінок –виборців України «50/50», а також, усвідомлення жінками власних перспектив, розвиток нових підходів до інституціоналізації жіночої громади, інші.

Програмою рівних можливостей ПРООН було підтримано активізацію участі чоловіків у захисті прав дітей, у вихованні репродуктивної культури чоловіків, подоланні дискримінації, протидії насильству, протидії торгівлі людьми.

Програми «Ольга», «Олег», які впроваджувались за підтримки ПРООН та Шведської агенції міжнародного розвитку, мали за мету підтримку як жіночого лідерства, так й активізацію чоловічого руху щодо захисту прав людини, протидії та викоріненню насильства, корупції в українському суспільстві. Саме в цей період було підтримано створення мережі таких громадських організацій, як «Чоловіки проти насильства», «Чоловіки за гендерну рівність», асоціації чоловіків-батьків. В 2008 році було поширено мережу чоловічих гендерних організацій створенням мережі «Відомі чоловіки проти насильства»³³.

Розвиток програм за підтримки *Американської агенції міжнародного розвитку*, які були спрямовані на розвиток економічної освіти для жінок задля забезпечення їхньої активізації в малому та середньому бізнесі сприяло інституціоналізації жіночого бізнесу в вигляді створення мереж та організацій як ділових жінок, так й жінок, котрі не були підприємцями але проводили галузеві дослідження, допомагали в розробці бізнес – планів, організації ділової документації. В період з 1994 до 1998 рр. були створені жіночі кредитні спілки з метою надавати допомогу жінкам розпочати власну справу.

Асоціації і ліги ділових та професійних жінок, бухгалтерів, платників податків, маркетологів тощо були ініційовані, зареєстровані та очолені жінками. Членами таких організацій також були жінки. Незважаючи на завершення програм американської неприбуткової організації «Вінрок Інтернешнл» (Winrock International), в країні продовжують працювати регіональні центри «Жінка для жінки».

Було підтримано активізацію участі чоловіків у захисті прав дітей, у вихованні репродуктивної культури чоловіків, подоланні дискримінації, протидії насильству, протидії торгівлі людьми.

Так, за міжнародної підтримки було створено мережі громадських організацій «Чоловіки проти насильства», «Чоловіки за гендерну рівність», «Асоціація мужніх татусів», інші³⁴.

В 2001-2005 році в Україні було запроваджено міжнародну програму «Канадсько-український гендерний фонд (КУГФ)», Програма надала логічного сприяння процесу розвитку автентичної демократії та гуманізації українського суспільства³⁵.

Місією КУГФ було підтримка жіночого та гендерного руху в Україні, як невід'ємних складових демократичного розвитку суспільства. КУГФ був ініціатором паритетного залучення жінок і чоловіків до запровадження проектних ініціатив, а також, до поширення проектної діяльності на жіночі і чоловічі цільові групи. Як результат впливу програм КУГФ, було посилено та об'єднано 54 жіночі і чоловічі організації з усіх регіонів України, які продовжують активну діяльність та партнерську співпрацю з громадськими та державними організаціями.

Канадсько-український гендерний фонд підтримував проведення аналізу розвитку гендерної свідомості та визнання гендерної рівності в Україні; покращення політики місцевого самоврядування через врахування концепції гендерної рівності; визнання рівної відповідальності жінок та чоловіків у вихованні дітей; розвиток гендерної освіти для дітей і молоді; ідентифікацію проблеми домашнього та гендерного насильства як державну проблему та впровадження проектів з профілактики та подолання насильства в суспільстві; визнання важливості інформаційних технологій для уповноваження жінок; програми посилення ролі громадських організацій у підтримці суспільних реформ³⁶.

В проектах КУГФ були розроблені та апробовані гендерно-чутливі методики виховання гендерної культури, реабілітації жертв насильства, інтегрування концепції гендерної рівності в політику центральних та місцевих органів управління; впровадження міжнародних стандартів щодо захисту прав людини та просування гендерної рівності в сфері військової служби; інтеграції гендерної рівності в економічну сферу; інші методики, які були рекомендовані для використання у програмах інших відповідних установ³⁷.

Отже, період з 1991 р. по сьогоднішній час є настільки динамічним, що його історична значність варта ретельного наукового вивчення. Це стосується не тільки політичних процесів, але й суспільних рухів, а саме, жіночого та гендерного рухів. В представленій статті пропонує результати визначення тих особливостей даного періоду в історії України, які не мали прецедентів в інших історичних періодах. Новітня історія розвитку жіночого

та гендерного рухів в Україні щільно пов'язана з міжнародними програмами в Україні, завдяки яким посилюються не тільки суспільно-політичні рухи, але й формується демократичне мислення громадян, розвиваються механізми демократизації та гармонізації всіх сфер суспільного розвитку.

Примітки:

¹ Гендерні перетворення в Україні. – Київ. Надруковано в ТОВ „АДЕФ-Україна”, 2007. – С.9. - 195 с.

² Гендерний аналіз Волинської області/ за заг. ред. О.Б. Ярош.- Луцьк: ПВД „Твердиня”, 2006. – С. 79. – 108 с.

³ Міжнародний досвід гендерних перетворень/ Мельник Т.М. – К.:Логос, 2004. С.6. – 320с.

⁴ Гендерні перетворення в Україні. – Київ. Надруковано в ТОВ „АДЕФ-Україна”, 2007. – С.7. – 195 с.

⁵ Гендерний аналіз Волинської області/ за заг. ред. О.Б. Ярош.- Луцьк: ПВД „Твердиня”, 2006. – С. 32. – 108 с.

⁶ Гендерний аналіз Волинської області/ за заг. ред. О.Б. Ярош.- Луцьк: ПВД „Твердиня”, 2006. – С.8. – 108 с.

⁷ Гендерні перетворення в Україні. – Київ. Надруковано в ТОВ „АДЕФ-Україна”, 2007. – 195 с.

⁸ Довідник радника з гендерних питань для місцевих органів влади / Серьогін С.М., Гончарук Н.Т., Батраченко І.Г., Костюкова О.А.- Д.:ДРІДУ НАДУ, 2004.- 204 с.

⁹ Кісь О.Р. Жінка в традиційній українській культурі (друга половина XIX – початок XX ст.). – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2008. – 272 с.

¹⁰ Луценко О.М.. Сучасний жіночий рух в Україні./Femina PostSovetica. Українська жінка у перехідний період: від соціальних рухів до політики/під ред. І.Жеребкиної. Харків: ХЦГД, 1999. 335с. (с.152)

¹¹ Нормативно – методичні основи гендерних перетворень / Школа рівних можливостей, Київ: -К., 2004. – 260 с.

¹² Основи теорії гендеру: Навчальний посібник. – К.: „К.І.С.”, 2004. – 536 с.

¹³ Петрухно О.В., Туркот Т.І. Гендерний рух і жіночі громадські об'єднання: діалектика взаємодії.(с.257-260)/Гендер: реалії та перспективи в українському суспільстві: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 11-13 грудня 2003 р.). - К.: ПЦ «Фоліант», 2003. – 300 с.

¹⁴ Україна: Цілі Розвитку Тисячоліття (період 2001 – 2015 р.р.) / Електронний ресурс. Режим доступу: ukraine2000.PDFdocument/http://www.mama-86.org.ua/ - 14-15.07.2009 р.

15. Канадське агентство міжнародного розвитку. Програма для України. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.cida.gc.ca/cidaweb/> - 14-15.07.2009 р.

16. Форест Дж. Український жіночий рух та транснаціональний активізм: громадська перспектива. – IARO , Georgetown University, USA, 2008. – 47 с.

17. Україна: Цілі Розвитку Тисячоліття (період 2001 – 2015 р.р.)/ Електронний ресурс. Режим доступу: ukraine2000.PDFdocument/http://www.mama-86.org.ua/ - 14-15.07.2009 р.

18. Конституція України, документ 254к.96-вр, остання редакція 01.01.2006/ Електронний ресурс. Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main/> - 9-10.01.2009 р.

19. Петрухно О.В., Туркот Т.І. Гендерний рух і жіночі громадські об'єднання: діалектика взаємодії.(с.257-260)/Гендер: реалії та перспективи в українському суспільстві: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 11-13 грудня 2003 р.). - К.: ПЦ «Фоліант», 2003. С.182.– 300 с.

20. Україна: Цілі Розвитку Тисячоліття (період 2001 – 2015 р.р.)/ Електронний ресурс. Режим доступу: ukraine2000.PDFdocument/http://www.mama-86.org.ua – 28-29.06.2009 р.

21. Закон України “Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків” (8 вересня 2005 року). Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, № 52. С.561. / Електронний ресурс. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main>; 28-30.07.2009 р.

22. Конституція України, документ 254к.96-вр, остання редакція 01.01.2006/ Електронний ресурс. Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main> - 9-10.01.2009 р.

23. Довідник з питань гендерної рівності та соціальної справедливості/ укладач Л.Б.Магдюк. – К.: Ірпінь ВТФ „Перун”, 2009. – 112 с.

24. Форест Дж. Український жіночий рух та транснаціональний активізм: громадська перспектива. – IARO , Georgetown University, USA, 2008. – С. 182. – 47 с.

25. Довідник радника з гендерних питань для місцевих органів влади / Серьогін С.М., Гончарук Н.Т., Батраченко І.Г., Костюкова О.А.-Д.:ДРІДУ НАДУ, 2004. – С.19-20. – 204 с.

26. Петрухно О.В., Туркот Т.І. Гендерний рух і жіночі громадські об'єднання: діалектика взаємодії.(с.257-260)/Гендер: реалії та перспективи в українському суспільстві: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 11-13 грудня 2003 р.). - К.: ПЦ «Фоліант», 2003. – С. 233. – 300 с.

27. Міжнародний досвід гендерних перетворень/ Мельник Т.М. – К.:Логос, 2004.- 320 с.

^{28.} Петрухно О.В., Туркот Т.І. Гендерний рух і жіночі громадські об'єднання: діалектика взаємодії.(с.257-260)/Гендер: реалії та перспективи в українському суспільстві: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 11-13 грудня 2003 р.). - К.: ПЦ «Фоліант», 2003. – С.15. – 300 с.

^{29.} Україна: розвиток ідеології гендерного паритету:Матеріали наук.-практ.конф. та регіон. Семінарів-практикумів/Голова редкол. М.А. Орлик. – К.:ІВЦ Видавництво «Політехніка», 2004. – 369 с.

^{30.} Форест Дж. Український жіночий рух та транснаціональний активізм: громадська перспектива. – IARO , Georgetown University, USA, 2008. – 47 с.

^{31.} Програма рівних можливостей ООН в Україні./ Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.undp.org.ua/kgbtym/> - липень, 2009р.

^{32.} Гендерні перетворення в Україні. – Київ. Надруковано в ТОВ „АДЕФ-Україна”, 2007. – С.23. – 195 с.

^{33.} Канадське агентство міжнародного розвитку. Програма для України. / Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.cida.gc.ca/cidaweb/> - червень, 2009 р.

^{34.} Американське агентство міжнародного розвитку для України, Молдови і Білорусі. / Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.ukraine.usaid.gov/ukr/> - 20.07.2009 р.

^{35.} Міністерство юстиції України./ Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/0/18501/18502/18503/> - 20.07.2009 р.

^{36.} Указ Президента № 1247 від 17 квітня 2007 р. /Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.nationmaster.com/Frontline World EcoAid> – 20.07.2009 р

^{37.} Україна: розвиток ідеології гендерного паритету:Матеріали наук.-практ.конф. та регіон. Семінарів-практикумів/Голова редкол. М.А. Орлик. – К.:ІВЦ Видавництво «Політехніка», 2004. – 369 с.

Larysa Magdyuk

Specificities of the international programs' impact on the gender movement in the independent Ukraine: historical aspect

The article provides historical grounding for the transformation of women's movement into gender movement, and analysis of the international programs on the gender movement development in Ukraine since 1991 due to the Ukrainian society's openness to international experiences and best practices of the societal democratic development. Organizational and methodological approaches and practices of gender movement formation are

historically special, because they are innovative for the young independent state, which during the significant historical period used to develop within the totalitarian system.

The analysis and the generalization of these specificities can be of scientific and practical interest for the historians-analysts of the gender movement, as well as for the historians-analysts of the modern history of Ukraine.

Key words: *gender movement, women's movement, gender legislation, international programs, egalitarian culture, gender fund, equal rights, equal opportunities, men's organizations, women's organizations, woman, man.*

Надійшла до редколегії 02.11.2009.